

Steuernagel A. Führen und Managen in der digitalen Transformation. Springer Gabler, Wiesbaden.

Гордієць Інна

(м. Миколаїв)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА»

У статті проаналізовано сутність поняття національно-культурна ідентичність, національна ідея, рідномовні обов'язки громадян. Зазначено, що мова є вагомим чинником для ідентифікації особи. Показано шляхи формування національно-культурної ідентичності здобувачів освіти під час вивчення дисципліни «Українська мова».

Формування в українській молоді національно-культурної ідентичності є важливою загальнодержавною проблемою як зараз в умовах війни, так і в післявоєнний час. Адже саме національна невизначеність значної частини населення України стала однією з причин активних дій агресора на нашій території. А з іншого боку, саме відчуття національної ідентичності стало найважливішим мотиваційним чинником поведінки українців, їх консолідації у важкий для держави час.

В Енциклопедії історії України поняття «національна ідентичність» означає «широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, який становить основу самоідентифікації окремих осіб та груп людей з певною нацією як самобутною спільнотою, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, культуру, міфи, традиції, об'єкти поклоніння, національну ідею [1].

У той же час автор енциклопедичної статті наголошує, що поняття «нація» є полісемантичним, адже може означати «етнонацію» і «політичну націю». Етнічна ідентифікація базується на культурних традиціях, мові, релігії. Національна ідентифікація – це особистий духовний вибір людей, які можуть розмовляти різними мовами, мати відмінні культурні орієнтації й уподобання, але відчувати солідарність через спільні комунікаційні, економічні, соціальні інтереси.

Процес формування усталеної української національної ідентичності ще не завершився. Цьому завадила бездержавність і розчленованість українських територій між різними державами в минулому, радянська спадщина, геополітичний вплив сусідньої держави, роздвоєність української еліти, етнічна строкатість населення та ін,

Зараз, саме в умовах війни, відбувається переідентифікація, коли люди змушені подолати орієнтаційну роздвоєність, проявляти активну громадянську позицію, подолати комплекс меншовартості. Тому в умовах сьогодення одним із основних завдань викладача української мови є забезпечення усвідомлення

здобувачами фахової передвищої освіти важливості цих процесів та формування в них національно-культурної ідентичності.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти від 06.06.2022 року зазначено, що формування нового українця має відбуватися на основі національних та європейських цінностей. Науковці Інституту проблем виховання НАПН України І.Д. Бех, К.О. Журба, О.М. Докукіна, С.В. Федоренко, І.М. Шкільна у своїй роботі «Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка» теж зазначають, що шлях до свободи і незалежності України лежить через виховання підростаючого покоління на основі цінностей україноцентризму та євроцентризму, на основі історичної правди і національної гідності. А формування національно-культурної ідентичності має ґрунтуватися на національній культурі, національному світогляді, національній ідеї, мові. Національна ідея, в свою чергу, – «це утвердження української незалежної соборної самостійної національної держави, в основі якої українські національні цінності, українська культура і мова як державна, що використовуються в усіх сферах суспільного життя і на всій території України. Національна ідея передбачає розвиток національних меншин та етносів, що проживають на теренах України, є її громадянами і беруть активну участь у розбудові України, її захисті від зовнішнього ворога, визнають і поважають закони України, розуміють спільні перспективи усіх громадян і несуть спільну відповідальність за розвиток і становлення правової демократичної держави[2]. Імперативом національної ідеї, на думку науковців, має стати гасло «Шляхом злагоди до процвітання».

«Без добре виробленої рідної мови нема всенародної свідомості, нема нації, а без свідомості нації – нема державності» [3]. Саме до такого висновку прийшов видатний український державний діяч, мовознавець, професор Київського університету І.І.Огієнко, який на посаді міністра освіти УНР у 1018 році здійснив українізацію навчального процесу всіх типів навчальних закладів, став фундатором нової науки «про рідномовні обов'язки громадян». Науковець визначив десять основних мовних заповідей громадянина та науково їх обґрунтував. Він відзначив, що про зрілість народу судять найперше з культури його літературної мови, тому «кожний свідомий громадянин мусить практично знати свою собору літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу» [3]. Навчати ж молодь розуміти ці обов'язки, на думку науковця, повинен викладач-філолог. Не зважаючи на те, що положення І.І.Огієнка написані у минулому столітті, вони є актуальними для сьогодення.

Сьогодні викладач-філолог має забезпечити не лише засвоєння здобувачами фахової передвищої освіти обов'язкового мінімуму змісту освіти, що включає мовну, мовленнєву, соціокультурну, діяльнісну змістові лінії та підготувати до ЗНО/НМТ, а має мотивувати їх до виконання «рідномовних обов'язків».

Український філолог має стати тим провідником, який привертає увагу здобувачів освіти до мовного питання, доступно пояснює причини його

виникнення, намагання держави вплинути на мовний процес, важливість позиції кожного громадянина щодо цього питання, має переконати українськомовних молодих людей бути зараз мовно стійкими, а російськомовних – розширити коло використання української мови у повсякденному житті. Важливо залучати здобувачів до обговорення різних життєвих ситуацій, пов'язаних із мовним питанням, які висвітлюють популярні інформаційні ресурси, соціальні мережі. Це може бути дискусія, діалог, коментар чи допис. За приклад можна брати історії сучасних відомих людей (артистів, акторів, блогерів, бізнесменів і т.д), які свідомо обрали «перехід а українську»; провести дослідження «Історія української мови в моїй родині» (Хто з родини спілкувався українською і чому переходили на російську?). Можна залучити здобувачів до участі у мовних проектах «Говори українською», «Антисуржик», «Мовні мему», «Зроби рекламу українською», метою яких буде популяризація української мови серед молоді. Результатами можуть бути короткі відео, мовні челенджі для соціальних мереж, мовні телеграмканали, створені у межах групи тощо.

Важливо навчити молодь обирати українськомовний простір у соціальних мережах та медійних платформах, розуміти важливість цього вибору для розвитку національної культури, науки, освіти. Під час занять слід використовувати сучасний мовний (текстовий) матеріал, з якого здобувачі можуть дізнатися про сучасні українські фільми, вистави, книги, про сучасних українських митців, блогерів, про пізнавальні українські Ютуб-канали, телеграмканали, інтернет-ресурси, про актуальні важливі події культурного та політичного життя країни.

Формування у молоді національно-культурної ідентичності має здійснюватися на основі вищих моральних цінностей: свобода, любов, відповідальність, гідність, справедливість – тому викладач-філолог має звертати увагу на мовні права національних меншин, вільний вибір мови спілкування у побуті, але разом з тим роз'яснювати важливість використання і розвитку української мови як основи української національно-культурної ідентичності.

Література

1. Нагорна Л.П. Ідентичність національна // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2005. Т. 3 : Е – Й. С. 415
2. Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка: Монографія / [К.О. Журба, І.Д. Бех, О.М. Докукіна, С.В. Федоренко, І.М. Шкільна]. – Київ, 2019. 150 с. ISBN 978-966-189-499-9
3. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів: “Фенікс”, 1995. 46 с.